

El segle XIX a Dosrius. Entre la tradició i la modernitat

Josep Ramis Nieto
adosrius.wordpress.com
(v. 3-14/04/2017)

Introducció

La descripció i l'anàlisi de la història de la vida quotidiana durant el segle XIX es fa especialment difícil en poblacions com la de Dosrius per la manca de fonts documentals. Si altres aspectes com els polítics o els econòmics es poden traçar a través de fonts com les actes dels plenaries o les diverses classes de contribució, la història dels seus costums, de les seves festes o de les seves associacions ha deixat poques petjades que resseguir.

Amagada a la vall per la qual discorren les seves rieres, Dosrius va portar una vida lànguida durant bona part del segle XIX, dedicada als seus hortets, a la vinya i a l'explotació forestal¹. La seva població, llastada per la manca d'una escola elemental fins a mitjans del segle XIX, era en bona part analfabeta. Era una població fonamentalment agrària, mancada dels professionals liberals que tenien poblacions més importants, lluny de la revolució industrial que s'estava produint a la costa i que no despertava l'interès de les publicacions de l'època més que quan es produïa un episodi de delinqüència o de violència².

Només l'existència d'una fàbrica de filat de cotó, l'arribada del primer mestre a la població i l'explotació de les aigües de la conca de Dosrius, van sacsejar la població del seu marasme econòmic i sociològic.

La rutina dels seus habitants de treballar al camp o al bosc es veuria només interrompuda per les celebracions eclesiàstiques que salpicaven el calendari, mentre que les relacions econòmiques, polítiques o recreatives estarien mediatitzades per la preeminència dels grans propietaris. Les autoritats municipals conduïen el municipi sota les estrictes regles de la legislació estatal decimonònica, mentre que el rector i el vicari serien els referents ideològics i culturals durant bona part del segle.

És la visió del rector la que guiarà precisament el relat que dels diversos àmbits de la vida quotidiana al municipi elaborarem a continuació. El recull de notícies que els rectors de la parròquia van recollir al seu dietari³ a finals del segle XIX és una de les poques fonts que de moment disposem per dibuixar la vida quotidiana dels seus habitants.

¹ Sobre els elements econòmics i estructurals que defineixen Dosrius a mitjans del segle XIX, vegeu RAMIS NIETO, Josep, "Dosrius a mitjans del segle XIX: vies de comunicació, població i economia" a adosrius.wordpress.com

² Sobre la violència a Dosrius al llarg de la història, vegeu RAMIS NIETO, Josep, "Crimis i desgracias. La crònica negra de Dosrius", a adosrius.wordpress.com

³ "Notas Dosrius", Arxiu Parroquial de Dosrius.

L'església parroquial

L'església de Sant Iscle i de Santa Victòria, l'edifici de la parròquia, destaca al skyline de la població de Dosrius. Ubicada a l'inici del camí que porta al castell de la vila, dominaria urbanística i socialment la vida de moltes generacions, quan la litúrgia catòlica marcava la vida de la població camperola.

Construïda entre els anys 1526 i 1532 en estil gòtic epigonal i renaixentista, el seu element més destacat urbanísticament era la torre campanar, mentre que les seves campanes marcaven el temps de les celebracions i alertaven a la població del perill de les tempestes. Els vilatans del segle XIX van estilitzar l'església aixecant la teulada sobre la volta antiga de la nau principal, creant un espai interior anomenat "el quarto de les òlibes" que contenia la maquinària per baixar i pujar la llàntia de l'església.

De la importància de l'església com a espai de socialització ens parla el costum de fer pagar per la propietat o el lloguer dels bancs de la nau. Quan a l'any 1865 Dionís Boba va pagar la restauració de l'altar del Sant Crist, el rector li va concedir "*...tenir un petit banc en l'església*".

La generositat dels feligresos en el finançament de les obres de l'església o dels seus elements litúrgics era indispensable, atès que l'estament eclesiàstic havia estat desposseït de bona part de les seves propietats al llarg del segle. En un comentari irònic del rector, comentava que cap a 1837, quan es va produir la desamortització eclesiàstica de Mendizabal, "*...desapareixen del domini de l'Església les terres i casa de Sant Llop, desapareixen els censos, però no quedaren lliures de pagar-los puig ja es cuidà de cobrar-los qui d'ells despullà a les esglésies*". La pressió sobre l'Església continuaria vigent durant els anys convulsos del regnat d'Isabel II. A l'any 1842 van intentar apropiar-se del cavall que el Rector feia servir per traslladar-se fins a Canyamars. "*...com no volguessin obrir pegaren foc a les portes [de la Rectoria] [...] anaven els de dins a buscar aigua al pou per apagar-lo i els de fora així que s'adonaren a cops de pedra els feren deixar les galledes, hi hagué trets i per últim se'n portaren l'animal que es el que volien, havent abans intentat espanyar a trets la porta xica de l'església*".

A l'any 1881 la parròquia va comprar un harmònim per una subscripció popular que va recollir un total de 2.280 rals més el donatiu de Nicolau Recúlez, l'administrador de la Companyia d'Aigües de Barcelona. Però l'adquisició del preuat instrument musical implicava contractar un músic i per pagar-lo es va recórrer de nou al lloguer de les cadires. Per comprar-les es van fer "*...rodelles, que foren tres, essent les sorts en cada una un anyell, un parell de gallines i un altre de pollastres, menys en la de l'últim dia que foren dos xais; amb el que produïren es compraren dues dotzenes de cadires i més tard amb els rendiments d'aquestes es compraren dues dotzenes més...*". La iniciativa dels promotors Pinós, Pujol i Travesa va ser recompensada de forma "*...que poguessin sempre estar asseguts a l'església sense pagar. Poc temps després s'arrendaren per cinquanta pessetes anuals...*".

Una altra de les funcions que complia l'església parroquial era el toc de campanes. Atès que el campaner necessitava les claus de l'edifici per poder accedir al seu interior, molestant al rector una vegada i una altra, a l'any 1882 es va decidir construir una escala exterior (annexa a l'absis exterior de l'edifici) que va costar 46 duros i al finançament de la qual hi han contribuït els veïns.

Però les campanes continuarien sent motiu de preocupació per al rector i els vilatans. Al setembre de 1893, un llamp va caure de ple sobre el campanar i va inutilitzar les campanes. Sembla que l'esdeveniment devia espantar als responsables de fer tocar les campanes perquè ningú més va voler tornar-les a tocar per por que tornés a caure un altre llamp.

El problema que es creava era majúscul perquè molts camperols creien que el toc de campanes allunyava les tempestes i evitava les pedregades que durant els últims 3 anys havien malmès les vinyes i les collites. Així que el 2 de juliol de 1897 es van reunir 14 pagesos per solucionar el problema. Va ser una reunió força moguda atès que es va exigir al campaner tornar a tocar les campanes, cosa que aquest es va negar perquè era un perill i perquè encara li devien diners. Algú devia pensar que era millor construir un nou campanar i es va decidir recollir signatures entre els parroquians per tirar endavant l'obra.

Fins que no arribava el moment de la construcció, el rector va decidir intervenir i va proposar la instal·lació d'un para-llamp i la recollida de donatius per finançar-lo. El 20 d'agost s'instal·laria el para-llamp, que va costar 320,39 pessetes i que contenia fil de coure com a transmissor. En aquest cas com en molts altres, es va fer pública la llista dels diferents donadors. L'esmentada instal·lació resultaria providencial, ja que poc després va tornar a caure un altre llamp, però encendria de nou el problema de la responsabilitat de tocar les campanes.

No havia acabat la tardor, quan el 12 de setembre es procediria a fer una segona reunió, amb el mar de fons de la rancúnies entre el campaner (que era enterramorts i ordinari⁴) i el mestre de cases (encarregat de les obres del cementiri). Cristòfol Mota Prat, administrador de "La Lluminaària" i recolzat per 15 o 16 treballadors, va carregar contra el campaner, demanant una rebaixa en el preu per tocar les campanes i enterrar els morts. El rector els va fer saber que els serveis prestats pel campaner estaven regulats per un aranzel fixat per les autoritats eclesiàstiques. Els assistents no entrarien en raó i van amenaçar amb posar a subhasta els serveis esmentats. La tensió arribaria a tal punt que el 24 de setembre l'administrador de "La Lluminaària" renunciaria al servei que prestava. No passaria però un any sense que el rector impulsés de nou el toc de campanes i el 1898 els veïns van accedir a retribuir al campaner amb 45 pessetes anuals.

La construcció del campanar seguia pendent i no va ser fins al febrer de 1899 que el Rector comunicaria a l'Ajuntament la seva intenció d'aixecar la torre-campanar aconseguint d'aquest el seu compromís d'instal·lar un rellotge i la seva

⁴ L'ordinari era la persona que anava i venia de Mataró. A l'any 1895 hi ha dos: Joaquim Boix Bonamusa i Joseph Anglada. Eren coneguts amb el sobrenom de "Prim" i "Forné".

maquinària: així, el 2 de febrer, festa de la Verge de la Candelera, anunciava als feligresos el projecte de construir un nou campanar.

De resultes es va constituir una comissió que va recaptar 111 donatius (2.180,55 pessetes), 20 jornals de carro (per valor de 160 pessetes, a raó de 8 pessetes per jornal) i 60 jornals de peó (150 pessetes, a raó de 2,50 pessetes el jornal). El campanar es va poder inaugurar finalment per Sant Llop, amb una despesa total de 4.000 pessetes, però sense el rellotge promès pel consistori.

Així doncs, durant el segle XIX, els dosriuencs havien aconseguit elevar l'alçat de l'església, havien construït una nova secció del campanar i les campanes seguien tocant.

Amb el canvi de segle van arribar noves iniciatives. A l'any 1902 es faria una subscripció popular per a la construcció del nou baptisteri i cancell de l'església. Es farien 136 donatius amb una quantitat recollida de 2.437,50 pessetes (una quantitat superior a la del campanar). Les obres devien fer-se ràpidament ja que el Rector aconseguiria de l'Ajuntament el 28 de febrer de 1902 el reconeixement de la propietat eclesiàstica del solar on s'emplaçaria el nou baptisteri. El local que l'ocupava, fins feia poc havia estat una barberia. *"...adosado a las paredes de esta iglesia, fue mandado construir por el Reverendo Señor Cura-Párroco D. Jaime Puig secundado con donativos particulares, al objeto de utilizarlo a beneficio del pueblo, pues careciendo esta localidad de maestro y local disponible para dicho objeto, se utilizó el local de referencia, para dar clase a los niños."*

Tot i que actualment seria discutible el criteri d'afegir un cos adossat a l'estructural principal d'un edifici del segle XVI, la construcció del baptisteri i la seva inauguració va ser tot un esdeveniment. Va costar 4.000 pessetes i va ser beneït el mateix any 1902 *"...por el [...] Cardenal Casañas⁵ Obispo de esta Diócesis. Se levantaron arcos de triunfo a la entrada del pueblo y en las bocacalles de la plaza de la Iglesia, en los que se veían los escudos de Cataluña, Gerona, Barcelona, Tarragona, Lérida y Mataró. El pueblo presentaba un aspecto risueño, engalanado, para recibir al digno Príncipe de la Iglesia"*.

Quatre anys després es recuperaria el projecte no quallat d'instal·lar un rellotge al campanar. El 12 de gener de 1906, el Rector comunicava a l'ajuntament que havia reunit 900 pessetes per a la instal·lació del rellotge al campanar, demanant que pressionés als diputats provincials per acabar de finançar-lo. També demanava que fos l'Ajuntament l'encarregat de finançar el seu manteniment i donar corda cada 8 dies, com es feia en altres poblacions. Durant l'any 1907, la subscripció per al rellotge pujava a 1.318,50 pessetes. Finalment, com havia passat amb el campanar, el dia de Sant Llop de 1907, s'inauguraria el rellotge, fabricat a Morez del Jura (França)⁶.

⁵ Recordarem que Salvador Casañas i Pagès (1834-1908) va ser nomenat bisbe de Barcelona el 1901 i que es va significar pel seu catolicisme patriòtic.

⁶ Morez del Jura, població ubicada a l'est de França, era famosa entre altres coses per la fabricació de rellotges a càrrec d'Aimé Lamy i els seus fills.

Els cementiris

Juntament amb l'església parroquial, l'altre element de referència en la vida de les ciutats era sens dubte el cementiri. Alguns dels personatges notables de la vila serien inhumats a l'interior de la mateixa església, però la majoria ho eren en el cementiri que estava habilitat just al costa d'aquesta, formant amb les cases que hi havia al voltant un conjunt urbanístic estable, arran de la prohibició d'exercir violència de cap tipus a trenta passes dels edificis sagrats (esglésies i cementeris).

El creixement demogràfic de la població de Dosrius, especialment important durant la primera meitat del segle XIX, faria que l'antic cementiri fos més que insuficient per encabir tots els cadàvers que calia inhumar. La mateixa legislació estatal va fixar al llarg del segle XIX que els cementiris havien de construir-se fora de les ciutats (tot i l'oposició de l'Església), el que es coneixia a l'època com els "cementiris rurals"⁷.

En el cas de Dosrius, l'any 1858 el bisbe encarregaria un estudi per fer un nou cementiri atès que no era prou gran per donar servei a la població. El problema tornaria a aparèixer a l'any 1864: no hi havia espai per a inhumar més cadàvers a l'antic cementiri.

Els habitants de la vila haurien d'esperar a finals de segle per veure la materialització del nou cementiri. L'any 1891 es va començar l'expedient de la seva construcció i el 23 d'octubre de 1892, Joaquim Vallmajor i Recoder, vendria una peça de terreny coneguda per "Tiras d'en Planas" i d'una superfície de 1.849 metres quadrats per erigir-lo.

Un mes més tard, el 19 de novembre de 1892, es posà la primera pedra del nou cementiri. Es va fer missa de Rèquiem a la parròquia i després el seguici va sortir en processó acompanyats de la música d' "Els Eudals" de Mataró.

Plec de condicions per preparar els terrenys del nou cementiri (AMD)

"Arribats al lloc destinat, amb les cerimònies que dicta el Ritual es beneí la pedra dins la qual s'hi posaren els objectes següents: Un acta firmada pel clero, ajuntament, Jutjat municipal i obrers i segellada amb el segell del Municipi i parroquial. Havent invitat a alguns dels assistents perquè continuessin sa firma en dit document, entre altres ho feren D. Joaquim Vallmajor, D. Llorens Pinós, D. Dionís Boba, D. Salvador Boit, D. Cristofol Mota, D. Salvador Travesa y D. Joseph Anglada. S'hi posaren també aquestes monedes: 1 cèntim de l'any 1870, una peça de dos cèntims del mateix any, una de cinc i altra de deu amb el bust de Alfons XII rei que fou d'Espanya, encunyades en 1878 i 79. A més s'hi col·locaren els periòdics següents: 'La Publicidad', 'El Correo Catalán', 'El Diluvio', 'El Noticiero Universal', de Barcelona corresponents al dia. 'El Semanario' y 'El nuevo ideal', de Mataró corresponents al dia 12 de l'esmentat mes i un programa de les festes

⁷ MONLAU, Pedro Felipe, "Elementos de higiene pública", Barcelona, 1847.

de les Santes de Mataró, celebrades en aquesta ciutat en el mes de Juliol de dit any.

Dita pedra, que dintre un pot de vidre guarda el que acabem de referir, es troba a uns dos metres de profunditat i en el centre del Cementiri, és a dir en el mateix lloc a on avui hi ha col·locada, sobre rústega socolada la gran creu de fusta sens polir."

No seria però fins al maig de 1894 que es començarien les obres pel mestre de cases Cristòfol Mota Prats i tot i alguna discontinuïtat, el novembre de 1894 es feia la benedicció del nou cementiri. Amb la construcció del nou, quedaria tancat per a nous enterraments el cementiri vell el 26 de gener de 1895.

Sembla que tot i no enterrar més cadàvers a l'antic cementiri, aquest es trobaria en un estat lamentable i alguns dels nínxols estaven començant a desplomar-se. A l'any 1897 s'aconseguia de les autoritats permís per traslladar al nou cementiri els cadàvers sepultats feia més de cinc anys a la sagrera de Dosrius. El 27 de maig del mateix any es posaven les primeres tapes als nínxols del nou cementiri, entre les quals les dels diversos capellans enterrats. Cada tapa costava 20 pessetes.

Concessió a la parròquia d'un nínxol (AMD)

L'antic cementiri desapareixia definitivament el 29 de maig de 1900 quan es van demolir tots els nínxols, després d'haver-se exhumat i traslladat tots els cadàvers al nou cementiri.

Les tradicions

Bona part de les tradicions locals estaven clarament vinculades a la litúrgia catòlica i a la dinàmica parroquial. Al llarg del segle XIX veurem com en alguns casos l'evolució d'aquestes tradicions o costums van entrar en col·lisió amb el respecte que cap l'ortodòxia catòlica exigien les autoritats eclesiàstiques.

Abans que arribessin els nous temps de finals de segle en què la població es va associar en entitats recreatives que obrien els seus locals per ballar la tarda del diumenge, era costum *"...que la jovenalla [escollís] la plaça de davant de l'església, per ballar. Això desagradà tant al Rector que llavors hi havia [1801], que resolgué, tancar la porta gran de l'església i obrir un portal petit darrera de l'altar major [...] per a on devien passar els que volguessin assistir a les funcions de la Parròquia"*.

El tema dels balls a la població seria a voltes problemàtic; en altres casos dramàtic. A l'any 1875 el Governador decidiria cessar a l'alcalde i al secretari pels grues disturbis ocorreguts amb motiu del ball. Sembla que el tinent d'alcalde, que feia de delegat de l'alcalde a Dosrius, perquè aquest vivia a Canyamars, va permetre un ball per la festa de Sant Sebastià. L'alcalde va enviar homes armats a parar el ball i es va trobar amb un avalot de la gent de Dosrius. *"L'Alcalde i Secretari corregeren a tancar-se en la casa capitular, el poble amotinat determinà pegar foc en ell, però no ho feren per consideració a les cases veïnes, entretant es creuaren trets entre els de dins i els de fora de lo que resultà mort un home davant del portal de la casa que hi ha davant de l'església. Continuaren tancats tota la nit els esmentats Alcalde i secretari juntament amb alguns dels homes que vingueren de Canyamars, en va provaren d'escapar per la teulada i tan perduts deurien veure's que diuen que en l'endemà quan anaren a agafar-los trobaren que algú havia redactat son testament."*

En determinats casos les tradicions populars resultarien paganes a ulls del rector. Les cròniques recullen un altre costum que no era altre que el de l'Arbre del Maig que *"...es posava dintre l'Església a on estava tot lo demás temps de l'any amb la superstició de què no podia podrir-se"* El rector s'hi va oposar a l'any 1816 i no es va tornar a recuperar la tradició.

Un altre costum, que ens parla de com l'espai de l'església seria aprofitat per activitats no estrictament litúrgiques i citat a l'any 1824 era el que durant la nit de Dijous Sant els administradors de la lluminària es quedaven dintre de l'església. Allà passaven tota *"...la nit menjant i bevent davant del Santíssim Sagrament, cantant i fent tabola els fadrins i minyones i anant de continu de l'església a l'hostal i de l'hostal a l'església"*. Sabem també que el rector va prohibir aquest indecorós costum i va tancar la porta a les 10 de la nit.

De ben segur que moltes d'aquestes tradicions, a cavall del culte i el costum, necessitarien d'un mínim finançament, que es vehiculava a través dels censals i de les recaptacions.

Ja a l'any 1818 es van reunir alguns parroquians per forçar el pagament dels que havien de pagar el cens de la "llàntia". El cens era una quantitat que es pagava regularment al censalista per l'adquisició d'un habitatge, per la disposició d'un capital,... però aquests drets perdrien la seva vigència amb el pas del temps i amb la generalització de la societat liberal. El dret, però, continuava vigent a principis del segle XX. Es tractava d'un cens a favor de l'Església que consistia en què diverses cases del municipi pagaven una pensió de 4 quartanes de blat a l'any *"...a beneficio de la lámpara para la iluminación del Santísimo valorado en 20 reales anuales"*. Ho sabem per la reclamació que el Rector li fa a la vídua de Llibre (propietària de Can Valls).

També hi havia un censal establert a l'any 1850 que Casa Gel havia de satisfer per al sufragi de Misses. El censal pujava a 412 lliures i el propietari va prometre

donar 250 pessetes per redimir-lo. El propietari no pagaria amb excuses com les de haver tingut que pagar la quinta d'un fill⁸.

Contra l'obligatorietat dels censals existia la voluntarietat de les recaptacions. A l'any 1823 existia el costum de la Cistelleta de la mare de Déu, consistent en passar per les cases els diumenges i dies de festa a demanar a favor del Culte. Clarament relacionada amb aquesta tradició existia una altra encara a l'any 1898, consistent en què durant les festes del poble, tres administradores (del carrer, de l'Estepé i de Manyans) passessin la safata de la Verge per la població per recollir donatius a benefici de la Verge o de l'Obra, rendint comptes al Rector la vigília de la Verge de la Candelera. Per haver-se apropiat de bona part de la recaptació d'aquell any, sabem que una de les administradores va recaptar 150 pessetes a la seva zona.

La tradició passava en molts casos per la pura superstició, especialment en casos en què la meteorologia era adversa als interessos del poble. Corria l'any 1824 quan ja era costum "tocar a temps", es a dir, avisar mitjançant les campanes de la imminència d'una tempesta. D'aquest menester se'n cuidava un fadrí i s'intentà que s'encarregués un campaner. La creença era que tocar les campanes allunyava la pedregada o calamarsa. Ja entrats al segle XX, els vilatans recorren a la benvolença dels sants per apaivagar la sequera:

"El 15 de Agosto [1904], después del rezo del Santo Rosario por tarde se organizó la procesión de Rogativas a la ermita de Sant Lupo, para obtener el beneficio de la lluvia. La piadosa comitiva la componían 240 personas por el orden siguiente: cruz parroquial, gonfalones, banderas de las respectivas administraciones, hombres, administradores con hachas, la imagen del Crucificado, Párroco y monaguillo, mujeres. Al llegar a la ermita se rezó el Santo Rosario cantándose la letanía, y regresó la procesión a la iglesia parroquial".

No ens ha d'estranyar que rogatives religioses com aquesta tinguessin tanta concurrència, atès que l'economia rural depenia d'un bé tan preuat. Però ja eren altres temps i el fervor de la població no seria el de temps enrere. Amb motiu de la processó de Nostra Senyora del Roser que es va fer a l'any 1890, el rector destaca la minsa assistència: *"No vol dir això, que no quedin en ses cases alguns que no poden assistir i altres vergonyants a qui el que diran els té allunyats de tals actes de religió".*

Les associacions

El segon gran eix vertebrador de la vida local era el món de les associacions, que en molts casos tenia vasos comunicants amb la vida parroquial i religiosa. Durant la segona meitat del segle XIX es van constituir com a mínim quatre associacions, dues religioses pertanyents a la categoria de les entitats mutuels i dues de recreatives.

⁸ Sobre les quintes a Dosrius cal esmentar que el poble es va revoltar contra el sorteig de quintes que es va fer a l'any 1844. Les autoritats enviarien "...alguns soldats i formaren amb baioneta calada davant la rectoria en qual placeta tingué lloc dit sorteig i malgrat tot molt va costar minvar els avalots".

La primera entitat mutual es va crear l'1 de juny de 1857 i portava per nom "Germandat de la Mare de Deu dels Dolors". El seu reglament seria aprovat pel Governador Civil de la província el 20 d'agost de 1857 i modificat el 30 d'octubre de 1882. La segona entitat mutual es va constituir el 17 de maig de 1879 i es deia "Patriarca Sant Josep".

El casino o cafè el "Nard Oriental" o "Azucena Oriental", una associació de caràcter recreatiu, es va constituir el 4 de maig de 1885 però tancaria un any més tard. En aquell moment, a l'any 1896, hi havia un segon casino o cafè però no tenim cap notícia sobre el moment de la seva fundació ni sobre el seu nom.

Haurem d'esperar a l'any 1895 per assistir a la fundació de la segona societat recreativa. Portava per nom "L'Hemeteria" i sabem que es reunia als locals de l'antiga fàbrica de capses d'Antoni Fàbregas⁹ que havia tancat portes a l'any 1893.

A l'any 1902 la germandat de la "Mare de Deu dels Dolors" es dissoldria, els seus béns es repartien entre els associats i naixerien dues noves germandats: la germandat sota l'advocació de la Verge del Roser (del bàndol de l'ajuntament) i la germandat de la Verge dels Dolors (del bàndol oposat a l'ajuntament).

La primera va néixer a redós de la parròquia i es va constituir el 8 de maig de 1902; la segona conviuria amb la primera durant diversos anys en un clima de divisió i enfrontament entre dues faccions al municipi. Es tracta en ambdós casos d'associacions que funcionaven com a germandats de socors per assistir al seus mutualistes en casos de malaltia¹⁰.

La vida associativa tindria una època dolça durant els anys 1903 i 1904 amb el naixement de dues entitats recreatives de signe polític oposat. La primera seria "La Unió", oposada al partit de l'ajuntament i inscrita en el registre d'associacions el 30 de juliol de 1903 i domiciliada a La Plaça, 10. La segona, anomenada "La Constància" i fidel als interessos de l'ajuntament, va crear-se el 4 de maig de 1904 i estava domiciliada a ... La Plaça, 9. De la primera sabem que tenia orquestra pròpia però que no va assistir a cap de les funcions religioses celebrades durant la festa major de 1903. La coexistència de les dues societats recreatives semblava justificada més per motius polítics que per la necessitat de satisfer les necessitats de la població. Durant aquests dos anys era l'orquestra de "La Constància" la que assistia a les processons i als oficis, mentre que la de "La Unió" es mantenia al marge. El relat del rector sobre els conflictes entre ambdues associacions és prou clarificador:

"Convocada por el Cura-párroco, hubo en la Rectoría una reunión [1905] compuesta de Jaime Pujol Rigola presidente de la Sociedad la 'Constancia', Jaime

⁹ Antoni Fàbregas s'acabaria instal·lant a les instal·lacions de l'antiga fàbrica (Vapor Nou) de Ca l'Arenes a Mataró.

¹⁰ Per al món associatiu de Dosrius durant els primers anys del segle XX, vegeu RAMIS NIETO, Josep, "Sociabilitat i associacionisme a Dosrius durant la primera meitat del segle XIX", a adosrius.wordpress.com

Bonamusa Rigola presidente de la Sociedad la 'Unió', Lorenzo Pinós Valls y Valentí Juvany Rimble. Es de notar que en esta población no había ninguna sociedad propiamente dicha y en los domingos y fiestas al salir de la iglesia por la tarde, los jóvenes y doncellas se reunían en la plaza y con piano algunas veces y otras con tambores y algún otro instrumento danzaban, hasta que al toque de oración se retiraban a sus casas. Costumbre que si bien no merece aplauso por lo peligroso del baile, siempre resulta más laudatorio comparado con el baile de salón por muchas razones que no son de apuntar. Así se conservó esta costumbre hasta que en el año 1903, el bando opuesto al Ayuntamiento, estableció una sociedad llamada 'La Unió' en cuya sociedad se baila por las tardes después de la función de la iglesia y parte de la noche. Los del Ayuntamiento para despertar su bando creyeron que también tenían que asociarse y fundar una sociedad y así lo realizaron estableciendo la sociedad 'La Constancia' que al igual que la otra se dedica al baile por las tardes de los días festivos después de la función de la iglesia y parte de la noche. Dichas sociedades no persiguen ningún bien moral ni religioso, únicamente de partido local. Como consecuencia de lo mismo en las fiestas de S. Lupo y de los Santos Patronos hay dos orquestas para hacer las funciones profanas en las salas respectivas de las sociedades creando con ello conflictos al Párroco, pues ordinariamente las dos orquestas son ofrecidas para las funciones religiosas y el Párroco tiene que proceder con mucha prudencia para no malquitarse el desafecto de alguno de los bandos.

En la Reunión antedicha el Párroco manifestó a los presentes el atraso moral y material que resultaba de estar establecidas dos sociedades en un pueblo tan reducido, haciendo observar que dichas sociedades, acentúan cada día más y fomentan odios y rencores que no conducen a nada práctico; y sí, en detrimento de los intereses morales y materiales. Que en cuanto a los intereses morales, el Párroco que es el representante de los mismos, tiene obligación de trabajar para que la moralidad y religión aumenten y como sea que las sociedades las más inocentes, tienden a matar el espíritu de familia, base de prosperidad moral y religiosa, de ahí que el Párroco se creía en el deber de llamar a los más interesados en esta cuestión y los que más podrían hacer para volver al estado primitivo.

En cuanto a los intereses materiales, si bien estos no son de preferencia para el Párroco, no obstante no podía mirar con indiferencia lo gravoso que es tener continuamente alquilados dos pianos, dos orquestas en las fiestas, mayores cuando con una sola, podrían celebrarse los festejos religiosos y profanos. Finalmente les expuse que manifestaran desapasionadamente su parecer y no pudieron menos que afirmar que la razón asistía al Párroco. [...] a que trabajaran en el sentido expuesto, todos los presentes aceptaron gustosos el plan propuesto.

Jaime Pujol Rigola presidente de la Sociedad 'La Constancia', dijo que podía dar por segura la disolución de la Sociedad, si los de la 'Unió' hacían otro tanto. Jaime Bonamusa Rigola presidente de la Sociedad la 'Unió' dijo que a pesar de comprender perfectamente las razones expuestas por el Cura-párroco, no obstante no podía hacer nada sin antes haber consultado con los individuos de la Sociedad de la que es presidente y que dentro algunos días, personalmente

manifestaría la resolución. Al cabo de 10 u 12 días el mencionado Jaime Bonamusa Rigola se personó en la Rectoría y manifestó que de momento no era posible acceder a las justas pretensiones del Cura-párroco, que quizá dentro un breve plazo podría arreglarse al ser más amortiguadas las pasiones de partido local."

No sabem si la societat "La Unió" continuaria existint durant els següents anys, però queda clar que "La Constància" va allargar la seva vida com a mínim fins a l'any 1907 i que les activitats no tenien el plàcet del rector. Aquest denunciaria a l'any 1906 que "La Constància" va posar en escena el dia de la Verge de Març (el quart diumenge de Quaresma) els sainets "La Botifarra de la Llibertat" i "Les Píndoles d'Holloway"¹¹, tot i que havia advertit de la inconveniència de "*profanar el santo tiempo de Cuaresma*". Sembla que la denúncia no va servir de res perquè les obres es van tornar a representar el Diumenge de Passió. L'any següent, al 1907, continuarien les tensions entre el rector i la societat atès que aquell cridava l'atenció de l'ajuntament perquè es fixessin "*...en el mal efecto que produce que en un local propiedad del municipio se utilice para sala de baile [...] el emplazamiento del mismo delante de la iglesia. Cuando se inauguró dicho local se dijo que sería en calidad de interino y hace tres años que funciona*".

La intoxicació que la vida política va produir sobre el món associatiu no només va afectar a les societats recreatives sinó també a les de caire mutual i tot en un clima que traspuava aires de caciquisme. La "Germandat de la Mare de Deu dels Dolors" va celebrar reunió general el 12 de gener de 1908. La proposta d'alguns dels associats era suprimir la festa religiosa anual que el reglament obligava a celebrar. Condicionats per la discòrdia política que impregnava les societats, els representants de la Germandat (Salvador Mauri, Joan Boba i Jaume Bonamusa, amb Isidre Bonamusa Travesa com a president), oposats al partit que governava a l'ajuntament, van manifestar que eren partidaris de deixar-se de celebrar la festa en honor de la Patrona. Sembla que la festa es va deixar de fer atès que en una segona reunió el 31 de gener de 1909, diverses persones demanarien que es tornés a fer l'esmentada funció religiosa.

Durant la reunió "*...el señor Salvador Mauri se levantó manifestando que él era opuesto a celebrarse la función religiosa, pues prefiere que el dinero se invierta para atender a las enfermedades, proponiendo estar seis meses sin pagar cuotas, pues las funciones religiosas únicamente aprovechan a los sacerdotes y al cerero...*" Tot i que bona part dels assistents no hi estava d'acord es va procedir a la votació de l'assumpte. "*Los más encogiéndose de hombros eran partidarios de la función religiosa, pero delante del triunvirato que les da jornales alguna vez no tuvieron la entereza de dar su cara a favor de la Virgen.*" Els descontents amb la votació van demanar la mediació del rector, qui va elaborar una instància de reclamació al bisbat que només van signar onze persones "*...y no la suscribieron más, pues al saber que se llamaban individuos para firmar, se pusieron en juego las influencias para evitar las firmas, pues algunos de los llamados a firmar, manifestaron al Rector que no podían firmar la reclamación de la fiesta a la*

¹¹ Obres de Frederic Soler (Serafí Pitarrá), estrenades entre l'estiu i la tardor de 1864.

Virgen, pues perderían la amistad y tocar algún perjuicio material, teniendo tierras de alguno de los principales contrarios a la función religiosa y que preferían dar de su bolsillo particular, lo que tiene para hacer una fiesta a la Virgen”.

Les escoles

El naixement de l'ensenyament públic a Dosrius està vinculat a l'edifici de l'església, ja que al 1850 *"...es construí el local que hi ha en l'angle que formen les parets de l'Església i Campanar. Fou destinat a escola pública, puig passaren molts anys sense haver-hi aquí mestre de minyons, de manera que durant els primers mesos, fins que cobrà del municipi visqué en gran part a expenses del Rector. Es feren després algunes taules, essent els fusters un tal Pinós i en Pepe d'en Felix de cognom Claus, el que viu encara avui dia i amb bona memòria per explicar tot això."* Les obres les hauria pagat el rector, però aquest extrem i la propietat del terreny serien un contenciós durant anys entre la parròquia i l'ajuntament.

Quinze anys després, a l'any 1865, el local escola encara continuava al costat de l'església i els mestres es començaven a queixar de la insuficiència del local per a l'ensenyament. Per posar-hi remei, el 1870 *"...es tracta d'utilitzar, als 10 d'agost, el local de casa Burgés que hi ha davant l'església, per escoles i habitació del senyor mestre"*. La iniciativa no prosperaria ja que al 1878 l'escola continuava ubicada al local adossat a l'església. Anecdòticament, es va posar una corda en un dels batalls de les campanes per senyalar les hores d'entrada i sortida a classe però poc després es va retirar pel perill de què caigués un llamp.

Imaginem que la situació no devia ser còmoda per a ningú. Durant algun temps l'ajuntament va negar a l'Església la titularitat del terreny i del local i el rector la reclamaria al 1879. Finalment el reconeixement del terreny com a part de l'església va arribar entre 1885 i 1886. Això no seria impediment per a què a l'abril de 1893, l'ajuntament cedís a un particular el local immediat a l'església, per fer-lo servir de barberia. Sembla que això devia ser motiu de mofa per part dels forasters.

Ignorem a on es va ubicar l'escola de nens durant les dues darreres dècades del segle XIX. En qualsevol cas Cristòfol Mota i Prat, mestre de cases, construirà a l'any 1900 una casa a la carretera de Llinars, propietat del mestre jubilat de nens Gaspar Vallmitjana, destinada a escola pública per a nens i habitació del mestre.

Les fàbriques

Per sota d'aquesta superestructura corria la infraestructura dels fets econòmics, d'entre els que destacaria la creació d'unes poques empreses que diversificarien una economia essencialment agrària en aquest territori marginal de la comarca del Maresme.

La primera activitat econòmica destacada del segle XIX és la captació que de les aigües de la conca de Dosrius va iniciar a l'any 1854 la companyia "Palau, Garcia i Companyia". La conducció dels recursos hídrics primer a Mataró i a l'Eixample de Barcelona més tard portaria una gran prosperitat a la vila durant la segona

meitat del segle. Com a conseqüència de les obres de canalització, al cap de poc anys desaparegué *"...el molí de Can Terrades, propietat avui de la Companyia d'aigües, puig la riera quedà eixuta..."*.

Cap a l'any 1861 va desaparèixer del poble *"...una fàbrica de teixits de cotó que estava instal·lada en la casa que avui ocupa el ferrer, o sia en la que hi ha en el carrer de baix davant la plaça. Contava una vintena de telers de mà."*

Cap a la dècada dels noranta Dosrius no tindria cap activitat econòmica industrial de rellevància fins que el 26 de març de 1890, *"...en un local de casa D. Salvador Mauri, es feren algunes proves per fabricar caps de cartró. Satisfets deuriem quedar del resultat, quan en el mes de Maig del mateix any es començà el local destinat a dita indústria, situat en el carrer de baix en el tros comprès entre la plaça i riera de Canyamars, essent son propietari D. Antoni Fàbregas de Mataró"*. A l'octubre de 1891, es va instal·lar un telèfon que unia la fàbrica de caps del poble amb la que el seu propietari tenia al carrer La Coma de Mataró. Finalment, al mes d'octubre de 1893 cessaria definitivament l'activitat de la fàbrica de caps, portant tot el material cap a Mataró.

Potser per compensar el tancament de la fàbrica, cap a l'any 1895 s'obriren algunes pedreres treballant a les mateixes molts treballadors forasters, *"...de les que sortiren moltes carretades de llambordes per empedrar els carrers de Barcelona"*.

Les condicions econòmiques del municipi als anys 1896-1897 serien deplorables, atès els comentaris del rector que ja vivia a la vila: *"Vista la situació econòmica en què es troba aquest poble cada dia més trista, perdudes les vinyes per la fil·loxera i pedregades, destruïts els fruits per malures en la planta i per corcs en els graners, determinà l'Ajuntament acudir a qui correspon demanant rebaix de contribució. Amb aquest motiu es demanà als tres rectors que hi ha en el terme municipal que fessin una certificació, que uniren a l'expedient i en la que devia constar el número de cases que componia el casco de població, el de les barriades, la distància d'aquestes envers aquell i l'estat en què havien quedat les terres a causa de les comentades plagues"*.

Els carrers i les carreteres

Tot i la depressió econòmica del municipi, aquest es veuria beneficiat per alguns intents de planificar el territori i dotar-lo de noves vies de comunicació.

Ja a l'any 1853, l'agrimensor Daniel Sanz dibuixaria un plànol general de tot el terme de Dosrius.

Va ser durant aquests anys que es produiria la construcció d'un dels símbols urbanístics i socials de la població: la construcció del Comú. Durant l'any 1857 Josep i Domingo Casabella van cedir aigua a l'alcalde i a l'any següent Jaume Bartrés va cedir al mateix alcalde un tros de terra per fer safareig comú o públic. Posteriorment, l'alcalde, Esteve Rimblas, cediria ambdós drets al municipi. El Comú devia construir-se ràpidament ja que el 13 de maig de 1859, l'Ajuntament

va voler aprofitar per al safareig del comú el torrent d'aigua que transcorria del Far al poble. El cost del safareig hauria estat de 3.000 rals.

Al 1860 Geroni Boada aixecaria el plànol de la població i per aquests anys es van fer els primers estudis per a la construcció de la carretera per enllaçar Llinars amb Dosrius i la de Mataró a Granollers. L'enginyer encarregat va ser Melcior de Palau. Vint anys més tard, a l'any 1880, es va aixecar un plànol de la població per obra de Francesc Vallès que venia a substituir l'anterior de Geroni Boada.

No trigaria en arribar un altre dels emblemes urbanístics de la població. El mes d'octubre de 1883 començaven les obres del pont de la carretera i el 1884 el pont ja estaria enllestit.